

Chefsjustitieombudsmannen
Erik Nymansson

Datum
2024-11-19

Dnr
R 94-2024

1 (3)

Regeringskansliet
Utbildningsdepartementet
Gymnasie- och vuxenutbildningsenheten
103 33 Stockholm

Yttrande över betänkandet Offentlighetsprincipen eller insynslag – Allmänhetens insyn i enskilda aktörer inom skolväsendet (SOU 2024:28) och den kompletterande promemorian Offentlighetsprincipen med lättnadsregler för mindre enskilda huvudmän i skolväsendet

(U2024/01169)

Riksdagens ombudsmän (JO) har bjudits in att lämna synpunkter på rubricerat betänkande och den kompletterande promemorian. Remissunderlaget består av hela fyra olika förslag och det har därför inte varit möjligt för mig att ta mig an uppgiften att på ett genomgripande sätt analysera var och en av dessa förslag. Utifrån de aspekter som JO i första hand har att beakta vill jag dock föra fram följande.

Jag är positiv till att insynen i privata aktörer inom offentligt finansierad skollagsreglerad verksamhet ökar. Det finns ett starkt intresse av offentlighet på skolområdet och som utredningen lyfter fram bör en verksamhet som är finansierad av det allmänna, oberoende av i vilken form det sker, ge medborgarna möjlighet att kontrollera verksamheten. Vidare är principen om lika villkor för all offentligfinansierad verksamhet inom skolväsendet en grundsten inom skollagstiftningen varför utgångspunkten måste vara att den får genomslag även på detta område.

Det huvudsakliga skälet mot att införa offentlighetsprincipen är en oro för den administrativa börda som det kan komma att medföra. Jag har förståelse för att det kan finnas en viss sådan oro hos mindre privata aktörer. Det finns dock flera små myndigheter som omfattas av offentlighetsprincipen utan lättnadsregler och vissa av dessa myndigheter har endast ett fåtal anställda. I sammanhanget bör också nämnas att ett stort antal privaträttsliga subjekt i delar av sin verksamhet omfattas av principen och att många av dessa subjekt är små. Det ska även framhållas att allmänhetens behov av insyn är lika stort oavsett verksamhetens omfattning och att reglerna i tryckfrihetsförordningen och offentlighets- och sekretesslagen är välbeprövade och ger en förutsebarhet vid tillämpningen. Jag förordar därför att offentlighetsprincipen får fullt genomslag.

Vad gäller utredningens två olika förslag till insynslag vill jag ge följande kommentarer. Båda förslagen innehåller förenklade handläggningsregler i syfte att minska den administrativa bördan för aktörerna, vilket får till följd att enskildas rättigheter blir mer begränsade i jämförelse med om offentlighetsprincipen införs. En av de föreslagna lättnadsreglerna är att huvudmannen får bestämma på vilket sätt insyn i en handling ska ges. Som en följd av detta föreslås även att det inte ska införas något s.k. frågeförbud likt regleringen i 2 kap. 18 § tryckfrihetsförordningen. Rätten att vara anonym vid begäran om att få ta del av allmänna handlingar är en viktig princip som underlättar för enskilda att använda sin rätt till insyn. Utredningen konstaterar bl.a. att möjligheten för en huvudman att bestämma hur insyn ska ges bidrar till att administrationen blir så enkel som möjligt och att det framstår som rimligt att inte införa ett frågeförbud eftersom rätten till insyn redan genom övriga delar av förslaget är mindre långtgående jämfört med handlingsoffentligheten i tryckfrihetsförordningen. Det saknas dock en närmare analys av hur stor den administrativa bördan skulle kunna bli om huvudmännen inte gavs möjlighet att välja hur insyn skulle ges och en bedömning av om förslaget är motiverat med hänsyn till den nackdel det innebär för en enskild att inte ha rätt att vara anonym. Det kan även övervägas om andra mindre ingripande lättnadsregler skulle kunna minska den administrativa börda som eventuellt skulle kunna uppstå. Denna fråga bör bli föremål för fortsatt beredning.

Det finns i förslagen till insynslag inte heller någon skyldighet för en huvudman att informera den som begär insyn om sin rätt att få ett skriftligt beslut om huvudmannen bedömer att insyn inte ska ges motsvarande bestämmelsen i 6 kap. 3 § offentlighets- och sekretesslagen. Jag anser att den föreslagna lättnaden av den administrativa bördan inte väger upp den stora rättssäkerhetsförlust som drabbar enskilda.

Utredningens förslag till skyddsbestämmelser i en insynslag benämns vägransgrunder och är utformade så att insyn i en handling inte ska ges om insynen innebär ett obehörigt röjande av uppgift. I praktiken innebär det att en uppgift skyddas av en vägransgrund endast om den hade varit sekretessbelagd i offentlig verksamhet inom samma område. Utredningen har uppmärksammat vissa nackdelar med den lagtekniska lösning som föreslås, bl.a. att lagstiftningen blir mer komplicerad än om skaderekvisitet anges direkt i bestämmelsen och att rekvisitet ”obehörig uppgift” kan medföra begreppsförvirring. Jag instämmer i utredningens bedömning och delar även utredningens slutsats att nackdelarna som uppmärksammas visar på de generella svårigheter som finns med att skapa ett nytt system för insyn som ska gälla parallellt med det system som redan finns i form av offentlighetsprincipen.

Jag vill avslutningsvis även kommentera den kompletterande promemorians förslag avseende lättnader för mindre huvudmän. Även detta förslag innehåller förenklade handläggningsbestämmelser som medför att ett s.k. frågeförbud inte ska införas och i den delen hänvisar jag till mina överväganden gällande förslagen till insynslag. Den kompletterande promemorian föreslår bl.a. lättnader för enskilda

huvudmän som har godkännande som huvudman för högst två enheter (förskoleenheter, skolenheter eller fristående fritidshem), eller som ingår i en koncern där koncernföretagen sammantaget är godkända som huvudman inom skolväsendet för högst två enheter. Den valda avgränsningen framstår som alltför trubbig och risken är påtaglig att många skolor får lättnader där det inte är motiverat. Jag anser att den delen av förslaget bör bli föremål för fortsatt beredning.

Yttrandet har beslutats av chefsJO Erik Nymansson. Dokumentet har fastställts digitalt och har ingen underskrift.

Rättssakkunniga Maria Jacobsson har föredragit ärendet och byråchefen Dan Johansson har deltagit i beredningen.